

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

SADAŠNJA ULOGA ODSJEKA I STUDIJSKI PROGRAMI

Nakon gotovo stoljeća od osnutka Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju svojim znanstvenim i nastavničkim potencijalom predstavlja središnju nacionalnu instituciju za naobrazbu stručnjaka i znanstvenika na široku području etnologije, kulturne antropologije i antropologije. Odsjek izvodi studijske programe etnologije i kulturne antropologije na prijediplomskoj, diplomskoj i doktorskoj razini te antropologije na prijediplomskoj i diplomskoj razini.

Prijediplomski i diplomski studijski programi etnologije i kulturne antropologije objedinjuju znanstvenu tradiciju etnologije i kulturne antropologije u nacionalnim i međunarodnim okvirima, mijene i suvremena disciplinarna strujanja te iskustva nastavnika stečena u znanstvenim projektima i mrežama. Poseban naglasak stavljen je na suvremena znanstvena usmjerenja i inovativne metodološke pristupe, etičke smjernice struke i razvijanje istraživačkoga senzibiliteta za kulturnu raznolikost. Temelj su studija uvidi i znanja u području etnoloških i kulturnoantropoloških teorija, problema i koncepata te kvalitativnih pristupa s naglaskom na etnografskome, s različitim razinama njihova promišljanja i primjene na prijediplomskoj i diplomskoj razini. Dodatno su u okviru raznovrsnih izbornih kolegija studentima omogućeni uvidi u specifične socio-kulturne probleme i procese, kao i specifične primjene etnografskog i drugih kvalitativnih pristupa. Neizostavan je dio studijskih programa prijediplomske i diplomske razine stjecanje iskustva u konkretnim istraživačkim situacijama i stručnom okruženju te primjena stečenih znanja. Riječ je o praktičnim iskustvima koja se ostvaruju u okviru seminarskih zadataka, u suradnji s lokalnim zajednicama ili s institucijama (poput muzeja, konzervatorskih odjela, arhiva, znanstvenih institucija, organizacija civilnoga društva, turističkih zajednica i dr.), u projektnim istraživanjima nastavnika te u terenskoj nastavi. Terenska nastava, kao specifičan i neizostavan sastavni dio studija, posebno je usmjerena na istraživački boravak na terenu i stjecanje iskustva studenata u uspostavi interakcije s lokalnom zajednicom. Stručna praksa ostvaruje se u baštinskim i ustanovama u kulturi (muzejima, pučkim učilištima, knjižnicama i čitaonicama, restauratorskim i konzervatorskim odjelima, arhivima), u turističkome sektoru, baštinskim udrugama te u raznim drugim područjima (javne i državne ustanove, organizacije civilnoga društva, privatni sektor).

Studij nudi širok spektar mogućnosti za zapošljavanje svojih studenata, primjerice u znanstvenim i znanstveno-nastavnim ustanovama, muzejima, arhivskim ustanovama, konzervatorskim odjelima, interpretacijskim centrima, medijima, turističkim zajednicama, tijelima javne uprave, organizacijama civilnoga društva te gospodarskim subjektima koji imaju potrebu za primjenom etnografskih istraživanja i kulturnoantropoloških znanja u razvoju svojega poslovanja. Alumni se zapošljavaju u široku spektru zanimanja i odgovaraju na tendencije i potrebe za kulturnoantropološkim znanjima i vještinama u javnome, društvenome i privatnome sektoru koji se bavi kulturom i kulturnim potrebama pojedinaca i zajednica; zaštitom, očuvanjem i interpretacijom kulturne baštine; oblikovanjem i razvojem kulturnih politika; turizmom, transformacijama i

održivim razvojem urbanih i ruralnih zajednica i prostora; pravima manjinskih i ranjivih skupina; aktualnim društvenim i kulturnim procesima.

Po svršetku diplomskoga studija etnologije i kulturne antropologije Odsjek svojim diplomiranim studentima, ali i diplomiranim studentima drugih srodnih studijskih smjerova nudi mogućnost nastavka obrazovanja na Doktorskom studiju etnologije i kulturne antropologije. Također oduvijek je praksa bila upisivanje polaznika iz susjednih zemalja. Osvremenjen studij prema novomu programu uveden je 2022. godine, a baštini dobre prakse i tradicije Odsjeka koji nastavu poslijediplomskoga studija etnologije organizira od ak. god. 1961/62. Studij je 2006. godine preoblikovan i usklađen s europskim obrazovnim okvirom. Od 1965. do 2023. doktorat znanosti je steklo 96 kandidata, a otprilike isti broj je stekao i stupanj magistra znanosti. Kakvoća i specifičnost studija podržani su uključivanjem nastavnika kvalificiranih i aktivnih u polju etnologije i kulturne antropologije, inovativnim kvalitativnim metodološkim pristupima istraživanju, kontinuiranom komunikacijom doktoranada s mentorima i drugim znanstvenicima te intenzivnim istraživačkim radom. Nastavničke kompetencije na studiju osiguravaju stručnost u raznovrsnim istraživačkim temama, kao što su: kulturne politike i baština; prostor i rad; sport; migracije, granice i manjinske zajednice; religija; identiteti, globalizacija i održivost; folkloristika i mitologija. Studij je uključen i u mreže za inovativno osposobljavanje, poput međunarodnoga dokorskog programa „Transformations in European Societies“, kojemu je nositelj Sveučilište u Münchenu, a održava se u kontinuitetu od 2016. godine. U tu doktorsku mrežu uključeno je osam partnerskih sveučilišta (Basel, Švicarska; Kopenhagen, Danska; Graz, Austrija; Inverness, Škotska, Ujedinjeno Kraljevstvo; München, Njemačka; Murcia, Španjolska; Tel Aviv, Izrael; Zagreb, Hrvatska), a program doktorandima omogućuje usavršavanje sudjelovanjem u različitim oblicima predavanja, radionica i izvanfakultetske nastave u partnerskim zemljama.

Sa svrhom širega sagledavanja ljudskih iskustava i složenosti kultura kroz povijest Odsjek 2015. godine integrira dotadašnju samostalnu Katedru za antropologiju te izvodi prijediplomski i diplomski studij antropologije. Program antropologije predstavlja nastavak starije tradicije Filozofskoga fakulteta, koji je nekada objedinjavao humanističke i prirodoslovne studije. Studij antropologije danas se na Filozofskome fakultetu izvodi u području humanističkih znanosti i znanstvenome polju etnologije i antropologije. Naslanja se na onu tradiciju antropološke discipline koja antropologiju sagledava kao integralnu i holističku znanost. Studij osigurava kompetencije temeljene na integriranosti četiriju antropoloških potpodručja: kulturne, biološke, lingvističke i arheološke antropologije. Takva struktura studija i širina kompetencija koje se njime stječu prati strukturu integralnih antropoloških studija niza uglednih američkih i europskih sveučilišta. Istodobno takav integralni prijediplomski i diplomski studijski program antropologije na zagrebačkome Filozofskom fakultetu specifičan je i jedinstven u hrvatskim obrazovnim okvirima. Cilj je studija antropologije studentima pružiti znanja o ukupnosti biološkoga, kognitivnoga, društvenoga i kulturnoga razvoja čovjeka, kao i o primjeni kvantitativnih i kvalitativnih metoda u antropološkim istraživanjima te ih usmjeriti na inovativna istraživanja temeljena na antropološkim pristupima međuutjecaja društva i socio-biološkog okoliša. Slijedom toga uz nastavnike Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju u nastavi studija antropologije sudjeluju i nastavnici drugih odsjeka Filozofskoga fakulteta te vanjski suradnici. U izvedbu nastave uključeni su nastavnici s Odsjeka za lingvistiku, Odsjeka za arheologiju, Odsjeka za sociologiju, Odsjeka za psihologiju, Odsjeka za povijesti umjetnosti, Odsjeka za pedagogiju te Odsjeka za filozofiju. Vanjski suradnici u nastavi studija antropologije dolaze s uglednih znanstvenih i znanstveno-nastavnih institucija ili pak ustanova koje imaju razvijenu istraživačku praksu u antropologiji, primjerice s Instituta Ruđer Bošković, Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Stomatološke poliklinike

Studentska terenska radionica u Istri u sklopu projekta „Pazi što jedeš“, 2018.

Apolonija, Instituta za istraživanje i razvoj održivih ekosustava, Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja i dr. Uključivanjem vanjskih suradnika s iskustvom antropoloških istraživanja u područjima medicine, biologije, populacijske genetike, forenzike, evolucije čovjeka i dr. uz fakultetske nastavnike iz područja humanističkih znanosti osiguran je transdisciplinarni i interdisciplinarni pristup nastavi i znanstvenim istraživanjima. Osim nastave na Fakultetu studij na objema razinama uključuje i terensku te izvanfakultetsku nastavu. Terenska nastava podrazumijeva višednevan boravak i intenzivan rad na terenu pod vodstvom nastavnika kako bi se studentima omogućilo usvajanje područno specifičnih kompetencija u antropologiji (npr. sudjelovanje u arheološkim ili kulturnoantropološkim istraživanjima). Izvanfakultetska nastava realizira se posjetima različitim ustanovama poput laboratorija Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Psihijatrijske klinike Vrapče, Centra za forenzična ispitivanja i vještačenja Ivan Vučetić, Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, Muzeja krapinskih neandertalaca i dr. U okviru programa prijediplomskoga i diplomskoga studija antropologije osobita je pozornost posvećena stjecanju društveno odgovorna i primjenjiva znanja. Neka od strateških područja primjene antropoloških znanja stečenih na studiju jesu regionalne i nacionalne razvojne politike, kulturne politike, zdravstvene politike, politike nove kreativne ekonomije i održivoga razvoja, zatim proučavanja interakcija ljudske populacije i okoliša, ekologije, etike i tehnološke inovacije, kulturne primjene novih tehnoloških, komunikacijskih i prirodoznanstvenih otkrića i dr.

IZDAVAČKA DJELATNOST I ANGAŽIRANOST U SUVREMENOME HRVATSKOM DRUŠTVU

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju ističe se u fakultetskim okvirima svojom izdavačkom djelatnošću, u kojoj sudjeluje većina njegovih članova u raznim funkcijama (urednici, članovi uredništava, recenzenti, prinosnici tekstova). U suradnji s Hrvatskim etnološkim društvom Odsjek je suizdavač znanstvenoga časopisa *Etnološka tribina*, koji u kontinuitetu izlazi preko pedeset godina, a pod današnjim nazivom od 1978. godine. Odsjek od 1989. godine izdaje časopis *Studia ethnologica Croatica*. Oba časopisa u elektroničkom i tiskanom obliku objavljuju znanstvene i stručne radove iz područja etnologije i kulturne antropologije te srodnih struka. Časopisi se nalaze u otvorenome pristupu, privlače domaće i međunarodne znanstvenike u okviru tematskih godišnjih blokova, a indeksirani su u vodećim međunarodnim citatnim i bibliografskim bazama za društvene i humanističke znanosti (Scopus, WoS, ERIH Plus). Odsjek objavljuje i brojna druga izdanja koja izdaje *FF press* ili u suradnji s drugim institucijama i izdavačkim kućama.

Članovi Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju društveno su angažirani u suradnjama s lokalnim zajednicama i upravama na prepoznavanju i provedbi temeljnih istraživanja, prezentaciji baštine i provedbi različitih programa u području materijalne i nematerijalne kulturne baštine te forenzičnih istraživanja. Istodobno obnašaju razne odgovorne dužnosti u okviru Filozofskoga fakulteta, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Hrvatske zaklade za znanost, Sveučilišta u Zagrebu, Ministarstva kulture i medija, doprinoseći ugledu hrvatske etnologije i kulturne antropologije, a time i humanističkih znanosti i Fakulteta u cjelini.

Članovi Odsjeka članovi su i različitih domaćih i europskih znanstvenih udruženja (Međunarodno udruženje etnologa i folklorista – SIEF, Međunarodno udruženje antropologa jugoistočne Europe – InASEA), pri čemu u njima obnašaju i čelne funkcije.

Studenti pak etnologije i kulturne antropologije te antropologije imaju dodatnu mogućnost samostalna djelovanja u okviru Kluba studenata etnologije i kulturne antropologije (KSEKA) te Kluba studenata antropologije „Prometheus“. Posebno su angažirani na područjima terenskih istraživanja, organizacije studentskih konferencija i skupova te izdavanja studentskih časopisa *Kazivač: časopis za etnološke i kulturnoantropološke teme* te *Antropološki almanah*.

POVIJEST, SADAŠNJOST I BUDUĆNOST ODSJEKA

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju jedna je od najstarijih sastavnica Filozofskoga fakulteta, izrasla iz društvenih i znanstvenih potreba tijekom 18. i 19. stoljeća te konačno institucionalizirana u studij nakon završetka Velikoga rata. Sveučilišni studij etnologije prema europskim uzorima u hrvatskim okvirima nastaje iz okrilja lingvistike, dotično slavistike, zatim geografije, povijesti umjetnosti i povijesti. Etnološke i folklorističke teme bile su zastupljene od početka sveučilišne nastave na Mudroslovnome fakultetu znanstvenim i nastavnim radom mnogih uglednih znanstvenika. Petar Matković djelovao je na Stolici za geografiju, a etnologiji pridonosi objavom starih putopisa iz 17. i 18. stoljeća te sudjeluje u pripremama za osnutak etnografskog odjela Narodnoga muzeja. Iso Kršnjavi na predavanjima na Stolici za povijest umjetnosti i umjetničku arheologiju koristio je i podatke sa svojih terenskih istraživanja o tradicijskome tekstilnom rukotvorju i graditeljstvu. Pri Stolici za filologiju slavensku Tomo Maretić držao je kolegij *Vjera starih Slavena*, pri Stolici za hrvatski ili srpski jezik i književnost Armin Pavić kolegij *Hrvatske narodne pjesme*, a Dragutin Boranić seminar o slavenskome seljačkom domu. Upravo je iz slavističkih okvira 1925. godine proizišla samostalna Katedra za etnologiju i etnografiju, koja će od 1927. godine neprekinuto djelovati do danas.

Profesori i studenti na terenskoj nastavi na Banovini, 2023.

Kroz povijest Odsjek je s Fakultetom dijelio razvojni put, promjene, uspjehe i nedaće, ali prije svega način života. U ovome poglavlju oslikana će biti prošlost Odsjeka kroz nekoliko ključnih faktora potrebnih za nastanak i razvoj studija: prostor, nastavnike, razvoj studijskih programa i studente.

Prvi podstanarski prostori Odsjeka nalazili su se u suterenu glavne zgrade Sveučilišta, na Marulićevu trgu 19 (od 1930. godine), a jedno vrijeme i na gornjogradskoj adresi u Ulici sv. Ćirila i Metoda 3, sve do preseljenja u novu zgradu Fakulteta 1961. godine. U suterenu trakta C nove zgrade tada su smješteni odsjeci za etnologiju i arheologiju, a na prvome katu toga trakta srodni odsjeci za povijest i povijest umjetnosti. Prostore u novoj fakultetskoj zgradi nastavnici i studenti etnologije smatrali su svojim drugim domom jer se zbog rasporeda na Fakultetu boravilo gotovo cijeli dan pa se učilo i razgovaralo na hodnicima i u seminarskim sobama. U nastavničkim sobama živo se diskutiralo o raznim stručnim temama, pripremalo radove, primalo studente na dogovore o terenskoj nastavi i na redovite, nekada obvezne konsultacije. Članovi Odsjeka koristili su urede u južnome dijelu hodnika, a u istome hodniku uz uredske prostore bio je predviđen prostor za fotolaboratorij, u kojemu su se od 1961. do 1980. intenzivno razvijale fotografije te obrazovni i znanstveni filmovi. Fotografsku i filmsku djelatnost tada je vodio Andrija Stojanović. Nakon njegova odlaska u mirovinu fotografije za potrebe odsječkih zaposlenika *pro bono* je snimao i izrađivao povjesničar umjetnosti Krešimir Tadić (1934–1997), fotograf fakultetskog Odsjeka za povijest umjetnosti i sveučilišnog Instituta za povijest umjetnosti. Taj je prostor Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju ranih 1990-ih spojen s prostorom

fotolaboratorija Odsjeka za arheologiju i dodatnim prostorima u veliki suvremeno opremljen laboratorij, koji je smrću K. Tadića izgubio svoju funkciju te je ubrzo potom preuređen u prostore različitih namjena (trenutno ureda za administrativno osoblje i Psihološkoga savjetovališta). Ovdje treba istaknuti i emotivnu povezanost starijih studenata i djelatnika Odsjeka osobito za dvoranu A-001 s pripadajućim višenamjenskim prostorom za prikazivanja filmova i seminarsku nastavu, za koji odsječka predaja kaže da je nacrt i uređenje osmislio profesor Branimir Bratanić. Dvorana A-001 od 2021. godine nosi njegovo ime, a u projekcijskoj sobi već više godina djeluje Ured za poslijediplomske studije.

Slijedi kratak osvrt na profesore koji su utemeljili i oblikovali studij, njihove nasljednike i sasvim nove generacije nastavnika. Povjesnica Odsjeka velikim slovima upisuje imena trojice profesora – Milovana Gavazzija, Branimira Bratanića i Vitomira Belaja – koji su svojim djelovanjem obilježili prvih stotinjak godina znanstvenoga i nastavnoga rada Odsjeka i dali veliki doprinos u razvoju struke i Fakulteta. Neprekinuta nastava započinje imenovanjem Milovana Gavazzija izvanrednim profesorom etnologije i etnografije 1927. godine. U vrijeme tadašnjega dekana D. Boranića ak. god. 1927/28. Gavazzi ponovo pokreće rad i studij pri Katedri za etnologiju i etnografiju, izgrađuje studij etnologije i znanstvenu djelatnost u okviru etnološkoga seminara. Studijem je obuhvatio prikaz povijesti etnologije, pregled nacionalne tradicijske kulture, kulturâ slavenskih i drugih europskih naroda te izvaneuropskih kultura. Potaknuo je razne stručne i znanstvene djelatnosti – sakupljačku, izdavačku, snimanje etnoloških filmova te započeo rad na etnološkoj kartografiji. Osobito je radio sa studentima u okviru terenske nastave i seminara objavljujući njihove prinose u stručnim časopisima Etnografskoga muzeja i Odsjeka. Uz brojne nagrade i priznanja koje je Gavazzi primio za svoj znanstveni i nastavni rad vrijedno je istaknuti onu Sveučilišta u Beču, koje mu je 1970. godine dodijelilo prestižnu Herderovu nagradu kao ugledniku koji njeguje i promiče kulturne odnose između srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja te pridonosi očuvanju europske kulturne baštine.

Za povijest sveučilišne nastave etnologije i znanstvenoga djelovanja izuzetno je značajan Branimir Bratanić, zaposlen kao prvi asistent 1936. godine. Bratanićevo nastavno područje obuhvaćalo je povijest i teoriju etnologije te kulture ratarskih naroda Staroga svijeta. Bratanić je bio predstojnik Etnološkoga zavoda na Filozofskome fakultetu (1965–1980), voditelj Centra za pripremu Etnološkog atlasa Jugoslavije (EAJ, od 1961. godine) i voditelj Koordinacijskoga centra Etnološkog atlasa Europe i susjednih zemalja (1966–1986). Od 1984. godine Centar za pripremu EAJ-a proširen je u Centar za etnološku kartografiju. Bratanić je bio član mnogih uglednih etnoloških udruga i uredništava časopisa, a posebno ističemo da je bio osnivač i član užeg uredništva časopisa *Ethnologia Europaea* (1967), koji je uskoro postao i do danas ostao prestižan europski znanstveni časopis. Godine 1973. primio je švedsku medalju „Artur Hazelius“ za rad na Etnološkom atlasu Europe i razvijanju etnološke kartografije.

Milovan Gavazzi i Branimir Bratanić dugo su bili jedni profesori na studiju, što i ne čudi imajući u vidu da je Fakultet zapošljavao malen broj djelatnika. Zbog novih društvenih i ekonomskih okolnosti kraja 1950-ih i početka 1960-ih godina, kao i uvođenja novih statuta na razini Fakulteta i Sveučilišta, dogodile su se značajne promjene: preseljenje čitava Fakulteta u novu jedinstvenu zgradu i preustroj Fakulteta po odsjecima 1960. godine. Na Fakultetu tada postupno raste zapošljavanje nastavnog i znanstvenog kadra, pa su zaposleni nastavnici i suradnici koji su radili na znanstvenoistraživačkim, nastavnim i organizacijskim pitanjima. Đurđica Palošija držala je kolegije o izvaneuropskim društvima, o etnološkoj teoriji i metodici te o istraživanjima mnogih relevantnih fenomena domaće tradicijske kulture. Marija Išgum izvodila je kolegije vezane uz tradicijsko odijevanje i rukotvorstvo (osobito tekstilno) u Hrvata u južnoslavenskom i slavenskom kontekstu, a bavila se i običajima, obredima i gospodarstvom. Aleksandra Muraj držala je kolegije vezane uz tradicijsko gospodarstvo i graditeljstvo.

Milovan Gavazzi s djelatnicima Odsjeka za etnologiju prigodom primanja Herderove nagrade, 1970.

Vitomir Belaj od svojega je dolaska na Odsjek 1970. godine sudjelovao u oblikovanju studijskih programa i izvođenju brojnih kolegija, poput etnologije slavenskih naroda, etnologije europskih naroda, uvoda u etnologiju, a 1980-ih će im pridružiti sasvim nove kolegije usmjerene na kulturnu antropologiju, običaje s vjerovanjima te povijest etnološke misli i teorije. Ostat će zapamćena njegova dugogodišnja suradnja s Radoslavom Katičićem i Mislavom Ježićem, koja je urodila bogatim plodovima istraživanja staroslavenske pretkršćanske mitologije u Hrvatskoj. Rezultate svojih istraživanja Belaj je pretočio u kolegij nazvan *Hrvatsko bajoslovlje*, među studentima Fakulteta popularan 2000-ih, i knjigu *Hod kroz godinu*, koja je doživjela dva izdanja (1998, 2007) te postala sveučilišnim udžbenikom. Skoro istodobno s Belajem na Odsjeku je zaposlena Jasna Andrić, koja predaje kolegije iz društvene, duhovne i materijalne kulture Hrvata u južnoslavenskom i slavenskom kontekstu, pokazujući pritom veliko interdisciplinarno znanje, ozbiljnost i znanstvenu akribičnost. Upućivala je mnoge generacije studenata u terenski rad i znanstveno pisanje kroz sudjelovanje u različitim odsječkim projektima vođenima od 1970-ih do 1990-ih. Manda Svirac po dolasku 1976. preuzima kolegije o izvaneuropskim kulturama te uvodi kolegije vezane uz hrvatsku tradicijsku kulturu. Branko Đaković 1987. prelazi s mjesta kustosa Etnografskoga muzeja na Odsjek, gdje preuzima postojeće i oblikuje nove kolegije vezane uz ruralno graditeljstvo i stanovanje, tradicijsko gospodarstvo i obredno-običajne norme, zatim društvenu i duhovnu kulturu južnih Slavena, etnološku kartografiju i etnografiju jugoistočne Europe. Milana Černelić oblikovala je nove kolegije o

Profesor Vitomir Belaj sa studenticama etnologije na terenskoj nastavi u okolici Samobora, 1982.

svadbenim običajima slavenskih naroda, temeljne pojmove hrvatske etnologije, prakse terenskog istraživanja, komparativna istraživanja običaja i seminar iz opće etnologije. Tihana Petrović Leš preuzela je i dalje oblikovala kolegije vezane uz odijevanje i rukotvorstvo, usmjeravajući istraživanja na organizirano kućno rukotvorstvo (kućnu industriju). Osobito istražuje povijest hrvatske etnologije u međuraću te se bavi studijama antropologije turizma i nematerijalne kulturne baštine. Kraće vrijeme od 1988. do 1991. godine teorijske kolegije predavala je Olga Supek. Tomislav Pletenac predaje teorije kulturne antropologije te postkolonijalizam i rod.

Ukidanjem nenastavnih radnih mjesta na Fakultetu, odnosno zaposlenja u punome radnom vremenu u okviru Centra za etnološku kartografiju, 1999. u nastavu su uključeni Tomo Vinščak i Jelka Vince Pallua. T. Vinščak predavao je kolegije povezane s kulturama Visoke Azije te kolegije iz nacionalne etnologije, poput osnova hrvatske etnografije, gospodarstva, osobito planinskoga stočarstva. J. Vince Pallua preuzela je predavanja kulturnoantropoloških teorija i seminar iz opće etnologije, a uvela je kolegij *Kulture Sredozemlja*.

Posebnosti bolonjskoga načina studija uvođenjem jednosemestralnih kolegija i velika broja izbornih kolegija te izvođenje seminara i ispita tražilo je povećanje nastavnoga kadra i užu specijalizaciju. Mlađe i sasvim mlade generacije uključuju se u rad Odsjeka te preuzimaju temeljne kolegije struke i proširuju broj izbornih kolegija vezanih uz raznolika i suvremena tematska istraživanja. Zapošljavanje novih kadrova na Odsjeku od 2000-ih uvelike je ovisilo o povoljnijim znanstvenim i ekonomskim politikama. Mlađe generacije znanstvenih

Terenska radionica studenata antropologije, 2023.

i nastavnih kadrova omogućile su osvježenje i proširenje znanstvenoga područja te brzu prilagodbu drugim europskim sveučilišnim studijima. U središtu nastavnoga interesa jest prijenos znanja i vještina u istraživanju, analizi i kritičkom promišljanju kulturnih fenomena, procesa i problema, kulturne raznolikosti i međukulturnih odnosa te kulturnih politika i kulturne baštine. Svoj doprinos istraživanjima hodočašća i svetih mjesta, suvremenih religijskih procesa i pokreta, odnosom religije i ekologije te primijenjenom antropologijom daje Marijana Belaj. Nevena Škrbić Alempijević usmjerila je istraživanja na studije mjesta i prostora, društvenoga sjećanja te urbanu antropologiju. Sanja Potkonjak bavi se kvalitativnom metodologijom, antropologijom roda, postsocijalizmom, tranzicijom i etnografijom rada. Područja istraživačkoga interesa Tanje Bukovčan obuhvaćaju medicinsku i vizualnu antropologiju. Marijeta Rajković Iveta bavi se antropologijom migracija i identitetima manjinskih kultura. Ivona Grgurinović ulazi u područja etnografije popularnih kultura i antropologije putovanja. Tihana Rubić bavi se antropologijom obitelji i srodstva, ekonomskom antropologijom, javnim prostorima, urbanim budućnostima i vizualnom antropologijom. Petra Kelemen bavi se antropologijom festivala i turizma te nematerijalnom baštinom. Sanja Lončar usmjerena je na istraživanja etnoloških i kulturnoantropoloških pristupa zaštiti i očuvanju baštine te ruralnoga graditeljstva i stanovanja. Duško Petrović svoja istraživanja usmjerava na politike identiteta te politike izbjeglištva u suvremenu društvenom kontekstu. Goran Pavel Šantek uz poredbenu slavensku etnografiju i mitologiju te povijest antropologije uvodi i antropologiju sporta. Kraće razdoblje znanstvenoistraživačkoga i nastavnoga rada Jadranke Grbić Jakopović

pri Odsjeku bilo je vezano uz područje studija identiteta, studije hrvatskih dijasporских zajednica te etničkih i nacionalnih zajednica i manjina u Hrvatskoj. Darko Polšek voditelj je studija antropologije od 2014. godine i predaje kolegije iz sociobiologije, ljudske bihevioralne ekologije, etike te sociologije kulture. Emil Heršak u svojem je kraćem radu pri Odsjeku doprinosa poznavanjima drevnih migracija i antropologije budućnosti.

Poseban odsječak prikaza povijesti Odsjeka tiče se ustroja studija i njegova preoblikovanja te studenata. Etnologija se od svojih početaka studirala u nekoliko tropredmetnih studijskih kombinacija. Najčešća kombinacija bila je etnologija s povijesti, geografijom, zatim slavistikom, arheologijom i klasičnom filologijom. Krajem 1930-ih upisivano je dvadesetak studenata godišnje. Po uspostavljanju studija u malobrojnoj studentskoj populaciji dominiraju studenti, ali ubrzo, već od kasnih 1930-ih godina, sve više prevladavaju studentice. Povjesnica Odsjeka bilježi prvom diplomiranom studenticom etnologije Boženku Polić (1933). Neki od diplomiranih nastavit će svoje karijere izradom disertacija, među njima se ističe gimnazijski profesor Ivan Kranjčev iz Đurđevca, koji je 1928. prvi obranio disertaciju s područja etnologije, a gimnazijska profesorica Milena Golijevsky-Papratović, podrijetlom iz Osijeka, prva je 1939. godine stekla doktorat znanosti iz etnologije. Dvopredmetna kombinacija studijskih programa uvedena je 1952. godine pa se i etnologija studirala prema novim organizacijskim pravilima: uz prvi glavni predmet, u trajanju od osam semestara, student je morao studirati srodnu studijsku grupu kao drugi glavni predmet, u trajanju od šest semestara. Reorganizacijom 1954. godine određeno je da su studijske grupe u načelu dvopredmetne i istoga opsega te je dopušteno slobodno kombiniranje i povezivanje predmeta. Najčešće kombinacije s etnologijom 1980-ih godina bile su studij povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije i stranih jezika (engleskoga i njemačkoga), a od tada se povećava i broj upisanih studenata iz svih dijelova Hrvatske. To načelo u studiranju s manjim izmjenama zadržano je do uvođenja bolonjskoga studija. Ak. god. 2005/06. prema bolonjskim načelima uveden je preddiplomski i diplomski studij etnologije i kulturne antropologije, nastao kao rezultat specifična gospodarskog okruženja u Hrvatskoj, baštine hrvatske etnologije te potrebe usklađivanja sa srodnim studijima u Europi i šire. Nešto ranije, 2004. godine, Odsjek institucionalno potvrđuje svoje širenje i uvrštavanje suvremenih teorijskih struja te je odlukom Znanstveno-nastavnoga vijeća preimenovan u Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju.

Odsjek se u okvirima Filozofskoga fakulteta ističe po bogatu arhivu, koji sadrži i posebno vrijednu građu Etnološkoga atlasa te arhivsko gradivo vezano uz širok spektar tema i geografsko-kulturnih područja. Rukopisni fond obuhvaća građu prikupljenu u okviru znanstvenoistraživačke i nastavne djelatnosti Odsjeka od 1930-ih do danas, a sastoji se od oko 2 000 zapisa terenske građe profesora, suradnika na projektima i studenata, podijeljenih u šest zbirki: Stariji zapisi, Seljačke obiteljske zadruge, Združivanja i njihovi etnološki pokazatelji, Seminarski radovi studenata, Diplomski radovi studenata, Nova zbirka. U okviru fakultetske Knjižnice čuva se posebno vrijedna zbirka knjiga M. Gavazzija kao zasebna zaštićena cjelina „Ex libris Milovan Gavazzi“. Hrvatsko etnološko društvo, krovna nacionalna udruga etnologa i kulturnih antropologa, od svojeg osnutka 1958. godine službeno je registrirana na adresi Filozofskoga fakulteta: od 2008. godine na Fakultetu se čuva i arhivira gradivo vezano uz djelatnost Društva.

U narednome razdoblju Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju vodit će se smjericama razvoja etnološke i kulturnoantropološke struke u europskom okruženju, vodeći računa o nacionalno relevantnim i temeljnim istraživanjima. Pritom ne treba zanemariti da će na dalji razvoj struke najviše utjecati nacionalne znanstvene i kulturne politike, a zatim i sve upitniji položaj humanističkih znanosti u svijetu.

Tihana Petrović Leš

u suradnji s Marijanom Belaj, Ivanom Grkešom i Tihanom Rubić

LITERATURA I IZVORI

- Belaj, M. *Samoanaliza dijela djelatnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu: Sveučilišni studij antropologije (preddiplomski i diplomski)*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.
- Belaj, M.; Rubić, T. *Elaborat o studijskom programu Etnologije i kulturne antropologije*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022.
- Belaj, V. Povijest etnološke misli u Hrvata. *Etnografija: Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Čapo Žmegač, J.; Muraj, A.; Vitez, Z.; Grbić, J.; Belaj, V. Zagreb: Matica hrvatska, 1998, 337–357.
- Petrović Leš, T. Etnologija i kulturna antropologija. *Sveučilište u Zagrebu 350 godina: 1669–2019*. Polić Bobić, M. (ur.). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2019, 303–306.
- Petrović Leš, T.; Leček, S. *Znanost i svjetonazor: Etnologija i prosvjetna politika Banovine Hrvatske 1939–1941*. Zagreb, Slavonski Brod: Srednja Europa, Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavanskom Brodu, 2010.
- Petrović Leš, T.; Leček, S. Od sluškinje filologije do prijateljice povijesti: veze studija povijesti i studija etnologije od 1927. do danas. *Sveučilišna nastava povijesti u Hrvatskoj: tradicija, današnje stanje, perspektive: povodom 140. godišnjice početka rada povijesnih katedri Sveučilišta u Zagrebu*. Agičić, D.; Janković, B. (ur.). Zagreb: FF press, 2018, 201–227.
- Potkonjak, S. *Program sveučilišnog poslijediplomskog doktorskog studija Etnologija i kulturna antropologija*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022. Dostupno na: https://pds.ffzg.unizg.hr/eka/wp-content/uploads/sites/6/2022/11/01-PROGRAM-STUDIJA-PDS-EKA_za-web-2022.-fin.doc.pdf (17. 12. 2023).

Djelatnici Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju

DJELATNI

BELAJ, Marijana (Zagreb, 1970) (2000) 2000. znan. novakinja, 2007. doc., 2013. izv. prof., 2020. red. prof.

BUKOVČAN, Tanja (Zagreb, 1975) (2003) 2003. znan. novakinja – asist., 2010. doc., 2023. izv. prof.

ČARGONJA, Hrvoje (Rijeka, 1976) (2013) 2013. znan. novak – viši asist., 2016. doc.

ENDERIĆ, Tatjana (Sombor, Srbija, 1991) (2021) 2021. asist.

GRGURINOVIĆ, Ivona (Zagreb, 1979) (2007) 2007. znan. novakinja – asist., 2013. znan. novakinja – viša asist., 2019. doc.

GRKEŠ, Ivan (Dubrovnik, 1994) (2021) 2021. asist.

GRUBIŠA, Iva (Rijeka, 1992) (2019) 2019. asist.

JUKIĆ, Antonela (Bjelovar, 1995) (2022) 2022. tajnica Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju.

KELEMEN, Petra (Varaždin, 1981) (2008) 2008. asist., 2016. doc., 2021. izv. prof.

KOMAR, Tibor (Zagreb, 1978) (2008) 2008. znan. novak, 2014. znan. novak – poslijedoktorand, 2016. stručni suradnik, 2019. doc.

- LONČAR, Sanja (Sisak, 1980) (2008) 2008. asist., 2014. znan. novakinja – poslijedoktorandica, 2017. doc., 2023. izv. prof.
- PETROVIĆ, Duško (Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 1977) (2009) 2009. znan. novak – asist., 2013. viši znan. novak, 2017. doc., 2022. izv. prof.
- PETROVIĆ LEŠ, Tihana (Markovac Našički, Našice, 1963) (1989) 1989. znan. novakinja, 1992. asist., 1998. viša asist., 2001. doc., 2009. izv. prof., 2016. red. prof., 2022. red. prof. u trajnom izboru.
- POLŠEK, Darko (Zagreb, 1960) (2006) 2006. red. prof., 2012. red. prof. u trajnom izboru.
- POTKONJAK, Sanja (Zagreb, 1972) (2003) 2003. znan. novakinja – asist., 2010. znan. novakinja – viša asist., 2014. doc., 2019. izv. prof.
- PREMUŽIĆ, Zrinka (Zagreb, 1984) 2024. doc.
- RAJKOVIĆ IVETA, Marijeta (Sisak, 1976) (2004) 2004. znan. novakinja – asist., 2012. znan. suradnica., 2014. doc., 2019. izv. prof.
- RUBIĆ, Tihana (Zagreb, 1978) (2008) 2008. znan. novakinja – asist., 2012. znan. novakinja – viša asist., 2016. doc., 2021. izv. prof.
- ŠANTEK, Goran Pavel (Zagreb, 1970) (2009) 2009. doc., 2011. izv. prof., 2018. red. prof., 2023. red. prof. u trajnom izboru.
- ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, Nevena (Supetar, Brač, 1976) (2001) 2001. znan. novakinja – asist., 2007. doc., 2013. izv. prof., 2019. red. prof.
- TOLIĆ, Helena (Split, 1982) (2023) 2023. asist.
- VUGDELIJA, Kristina (Zagreb, 1988) (2017) 2017. asist., 2023. viša asist.

PREMINULI, UMIROVLJENI I OSTALI BIVŠI DJELATNICI

- ANDRIĆ, Jasna (Zagreb, 1930 – Zagreb, 2019) (1971–1994) 1971. viša stručna suradnica, 1976. znan. asist.
- BEGIĆ, Nada (Tomislavgrad, Bosna i Hercegovina, 1956 – Zagreb, 2014) (1982–2014) 2002–2004. tajnica Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju.
- BELAJ, Vitomir (Maribor, Slovenija, 1937 – Zagreb, 2023) (1970–2008) 1970. asist., 1978. znan. asist., 1979. doc., 1985. red. prof., 1998. red. prof. u trajnom izboru, 2009. prof. emeritus.
- BRATANIĆ, Branimir (Jastrebarsko, 1910 – Zagreb, 1986) (1936–1980) 1936. asist., 1951. doc., 1955. izv. prof., 1960. red. prof.
- BRATOLJIĆ, Dubravka (Kopar, 1959) (1987–1990) 1987. stručna suradnica.
- BULAT, Petar (Sućuraj, Hvar, 1899 – Beograd, Srbija, 1945) (1925–1926) 1925. izv. prof.
- ČERNELIĆ, Milana (Osijek, 1954) (1980–2020) 1980. stručna suradnica, 1988. viša asist., 2001. doc., 2006. izv. prof., 2012. red. prof., 2017. red. prof. u trajnom izboru.
- DOMAĆINOVIĆ, Vlasta (Nuštar, 1932 – Zagreb, 2015) (1961–1994) 1961. viša stručna suradnica, 1983. znan. asist.
- ĐAKOVIĆ, Branko (Ništavci, Prijedor, Bosna i Hercegovina, 1950) (1987–2016) 1987. asist., 1997. viši asist., 1999. doc., 2004. izv. prof., 2011. red. prof.
- GAVAZZI, Milovan (Gospić, 1895 – Zagreb, 1992) (1927–1965) 1927. izv. prof., 1930. red. prof.
- GRBIĆ JAKOPOVIĆ, Jadranka (Zlatar, 1956) (2010–2020) 2010. red. prof., 2012. red. prof. u trajnom izboru.
- HERŠAK, Emil (Zagreb, 1957) (2010–2022) 2010. doc., 2015. izv. prof.

- IŠGUM, Marija (Čerević, Srijem, Srbija, 1931– Zagreb, 1999) (1959 –1988) 1959. znan. asist.
- LANOVIĆ, Marija (Malino, Slavonski Brod, 1952) (1978–2018) 1978. tajnica dekana Filozofskoga fakulteta, 2004. tajnica Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju.
- LOVRIĆ, Jelica (Senta, Srbija, 1928 – Zagreb, 2018) (1978–1993) 1978. tajnica Etnološkoga zavoda.
- MURAJ, Aleksandra (Zagreb, 1937 – Zagreb, 2023) (1965–1979) 1965. asist., 1978. znan. asist.
- NUREDINOVIĆ, Andrej Ivan (Zagreb, 1990) (2019–2023) 2019. znan. asist.
- PALOŠIJA, Đurđica (Zagreb, 1930 – Zagreb, 2005) (1957–1989) 1957. asist., 1968. doc.
- PLATZ-BARATH, Marija (Novi Sad, Srbija, 1944) (1971–1973) 1971. stažistica.
- PLETENAC, Tomislav (Varaždin, 1967) (1995–2021) 1995. znan. novak, 1997. mlađi asist., 2004. asist., 2006. doc., 2011. izv. prof., 2019. red. prof.
- PUNTAROVIĆ-VLAHINIĆ, Jadranka (Zagreb, 1952) (1978–1995) 1978. stručna suradnica, 1984. znan. asist.
- RAŠICA, Melko (Zagreb, 1966) (1996–1997) 1996. znan. novak.
- RUDIĆ, Jasmina (Požega, 1990) (2019–2022) 2019. tajnica Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju.
- SOMEK-MACHALA, Božica (Zagreb, 1941) (1971–2000) 1971. stručna suradnica, 1991. znan. asist.
- STOJANOVIĆ, Andrija (Babina Greda, 1914 – Zagreb, 1985) (1961–1980) 1961. stručni suradnik, 1968. viši stručni suradnik.
- SUPEK, Olga (Pariz, Francuska, 1949) (1988–1991) 1988. doc.
- SVIRAC, Manda (Vođinci, 1946) (1976–2011) 1976. stručna suradnica, 1980. asist., 1997. viša asist., 2000. stručna suradnica, 2011. znan. suradnica.
- ŠEŠERKO, Robert (Zagreb, 1980) (2008–2015) 2008. znan. novak – asist.
- VINCE PALLUA, Jelka (Pula, 1955) (1986–2006) 1986. stručna suradnica, 1989. asist., 2000. viša asist., 2002. doc.
- VINŠČAK, Tomo (Braslovje pod Oštrcom, Samobor, 1951 – Zagreb, 2013) (1981–2013) 1981. stručni suradnik, 1988. asist., 1998. viši asist., 2001. doc., 2011. izv. prof.
- VRANČIĆ, Marija (Goričan, 1943 – Zagreb, 2004) (1964–2001) 1964. tajnica Centra za pripremu etnološkog atlasa Jugoslavije, 1970. tajnica Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju i Odsjeka za arheologiju.
- ZORIĆ, Damir (Grude, Bosna i Hercegovina, 1960) (1986–1991) 1986. stručni suradnik, 1989. znan. asist.